

Ladislav MILAN

NOVODOBÍ HORALI

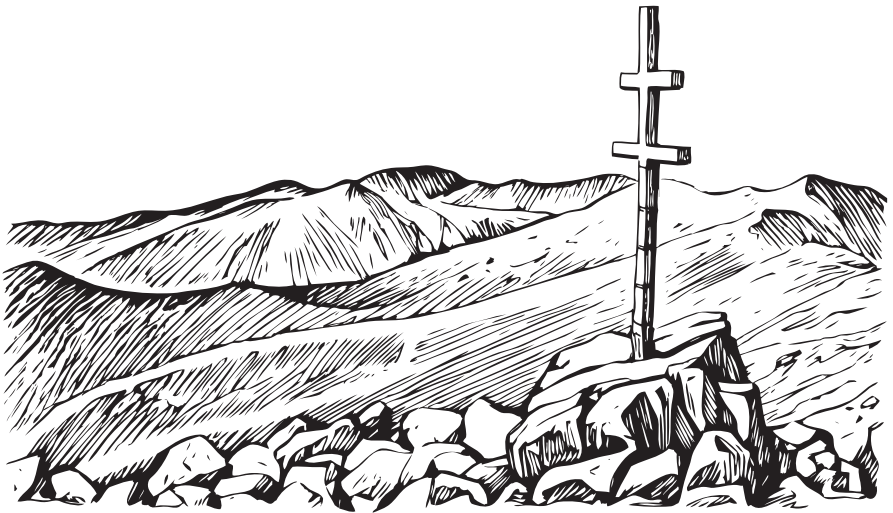
- Skutočné príbehy -



ČADRA

Ladislav MILAN

NOVODOBÍ
HORALI
- Skutočné príbehy -



ČADRA

2016

Obsah

Predslov	3
----------------	---

V HORÁCH A NA VODE

Výtahár Glózo.....	5
Matrosz Mary	13
Lovci lavín	21
Tragické následky zlodejstva	26
Boj s plamenným živlom	35
Meresievska tortúra v Širokej	43
Aurora na Popradskom plese.....	52
Zbojnícke preteky.....	56
Horáreň Stráne pod Tatrami	63
Cez hrebeň na horskom bicykli	80

LAVÍNA - HORSKÝ ŽIVEL

Prežil som v lavíne	87
Päť hodín pod snehom.....	90
Únik z prúdu lavíny	93

ZVIERATÁ

Zurvalec Mišo.....	97
Píps, lavínový pes	104
Maco smetiar	112
Psí kat.....	115
Vajcia v trní.....	120
Myš okaňa	122
Doslov	127

Predslov

Horali sú svojráznou ľudskou komunitou, charakteristickou životným štýlom viazaným na prírodné prostredie. Vznikla v dávnej minulosti jednak z dôvodov existenčných, alebo zo zvláštnych povahových rysov jednotlivcov – plachosti, izolovanosti, individuality a potreby voľnosti.

Dané skutočnosti nútili takýchto ľudí usádzať sa mimo miest a obcí, hlbšie v lesoch a vyššie vo vrchoch. Prischlo im pomenovanie horali, vrcháři.

Zaistenie živobytia ich nútilo zamerať sa na prírodu a úzko s ňou nažívať. Živili sa ako zberači, pastieri, lovci, roľníci, ďalej rôznymi prácami v lese a museli ovládať veľa remesiel. Zároveň to znamenalo izolovanosť, ťažšiu prístupnosť a k spojeniu s ostatným svetom nutnosť prekonávania veľkých vzdialeností.

Bol to zaujímavý, ale ťažký život, ktorý každého poznačil. Všestranne sa odrazil na ich charaktere, povahe, fyziognómii, odeve, bývaní a strave. Dostal sa im do génov. Ostatným ľuďom, najmä mešťanom, pripadali zvláštni, trochu čudní.

Nástupom modernej doby nastali veľké zmeny. Ľudia prenikali hlboko do hôr, zavádzali sa nové technológie. Vznik nových profesií podmienil takmer úplný zánik všetkých zamestnaní vrchářov.

Život v horách však nezanikol. Naopak, dosiahol nové dimenzie a ráz. Vznikli nové profesie. Uplatnenie a možnosti existencie v roly súčasných vrchářov tu hľadajú najmä osoby so sklonom pre dobrodružnosť a snahou o splnenie svojich mnohokrát nejasných túžob a predstáv.

V obsahu predkladanej knihy sú uvedené udalosti a zážitky novodobých vrchářov. Väčšinou sú to skutočné príbehy, viazané na konkrétne miesta, ladené humorne, ale aj so smutným, tragickým koncom. Taký je život – aj veselý, aj smutný.



V HORÁCH A NA VODE

Výťahár Glózo

- príbeh prvý -

Naturel vrchárov len veľmi ťažko znáša štikačkový režim, vojenský dril a puntičkárstvo. K životu, k práci – aj za cenu námahy, nepohodlia a strát – si volia slobodnejšie prostredie, kde by iní ľudia vydržali len v krajných prípadoch a z nutnosti.

Aj preto výstavba lanovky na severnej strane Chopku prišla vhod obyvateľom podhorských dedín z okolia Demänovskej doliny. Tu mali v spoločnosti seberovných, uprostred krásnej prírody, možnosť sa fyzicky vybiť, duševne zrelaxovať.

Po dokončení stavby bola väčšina nových zamestnancov lanovej dráhy zložená z týchto jednoduchých, správnych a poctivých chlapov. Spustením prevádzky lanovky a vlekov sa vytvorila nová profesia – výťahár. Mala medzi miestnymi chlapmi veľkú popularitu.

Jedným z povestných výťahárov sa stal mladý chlap Matej, výzorom charakteristický typ miestnych vrchárov z Liptova – štíhly, vysoký takmer dva metre, plecnatý, s dlhými rukami, nohami. Bol trochu pomalší, menej vravný, srdečný a úprimný dobrák s priamou rečou.

Volali ho tiež Glózo, hoci ani sám nevedel, ako mu to meno prischlo. Po čase sa s prezývkou zmieril. Z dôvodu svojráznosti a stálej prítomnosti pri všetkom, čo sa v širšom okolí Chopku – či už v dobrom, alebo zlom – ťuchlo, stal sa nesmierne povestným. Kde sa príležitostne ponúkla pálenka, nevyliel. Nikdy neostal dlžný na revanš objednať.

Jeho služobné zaradenie mu stanovovalo pracovať na ktorejkoľvek stanici oboch trás sedačkovej lanovky z Jasnej cez Chopok na Srdiečko. Väčšinou pracoval na údolnej stanici v Jasnej. Patrilo to k jeho malej výsade ako domácemu a jednému z najstarších harcovníkov lanovky. Keď v prípade výskytu poruchy lanovky alebo nutného prerušenia premávky jednak pre vypnutie elektrického prúdu, jednak pre silný vietor, či technickú poruchu ostali cestujúci na sedačkách visieť na trati, povinnosťou personálu obsluhy bolo všetkých ich prepraviť dolu na zem. Ošemetná, ťažká situácia!

Všetci cestujúci na lanovke ostali uväznení na sedačkách vo výške 3 – 16 metrov nad povrchom terénu. Povinnosťou prevádzkovateľa ich bolo

rýchlo a bezpečne dať dolu na zem, kde potom museli zísť pešo k údolnej stanici. Niekedy sa naskytol komický pohľad, keď dáma v obuvi s vysokým podpätkom cupitala cez kosodrevinu hrboľatým kamenistým strmým brehom.

Záchranu vykonávalo družstvo zostavené zo schopnejších, skúsenejších zamestnancov lanovej dráhy. V ťažších prípadoch bola do akcie privolaná aj Horská služba.

V skladaní ľudí zo sedačiek sa najviac osvedčil povrazový rebrík. Jeden záchranár vyhodil na sedačku lano, kde ho cestujúci museli zachytiť, zavesiť na konštrukciu sedačky a spustiť dolu záchrancom. Tí pomocou lana vytiahli rebrík nahor a po ňom jeden z nich vystúpil hore na sedačku. Cestujúci na základe presvedčania a podľa dávky odvahy zostúpili dolu rebríkom na zem. Mnohokrát sa medzi nimi vyskytli bojazlivé osoby slabšej povahy. Zostup a spustenie kategoricky odmietli. V tom prípade bol záchranár nútený zasiahnuť tvrdo – bojka na lane spustiť dolu spútaného. Násilný postup bol nevyhnutný najmä v prípadoch, keď skladanie trvalo dlho, respektíve panovalo zlé počasie, pričom dochádzalo k podchladeniu, omrzlinám a šokom postihnutých.

Pri rozhovoroch o skladaní, si kolegovia často doberali Glózu:

„Dlháň, ty sa najviac hodiš na skladanie! Zdolieš to sám, stačí sa ti postaviť na špičky, natiahnuť hnáty a dosiahneš aj na najvyššiu sedačku.“
„No iste! Pravdaže, vždy tak urobím! Najmä keď budú na sedačkách sedieť baby v sukniach.“

Výtahár nezvyčajne dlhou rečou odbil debatu.

V jedno jarné popoludnie vládla na stanici pohoda. Klientov len tak-tak, preto premávka prebiehala iba každú polhodinu. Náhodných cestujúcich hravo stačil obslúžiť jeden pracovník personálu. Ostaní členovia zmeny sa zdržiavali pred služobným vchodom do budovy.

Zrazu pokojnú atmosféru prerušil statný vĺčiak – došiel k údolnej stanici a pomalým behom si to suverénne namieril k dverám vchodu. Skupina výtahárov sa rozpráchlala ani splašený krdel' vrabcov. Každý sa čo najrýchlejšie snažil dostať do budovy, schovať sa a zaliezť do niektorých z prevádzkových alebo hygienických miestností.

Jediný, ktorého zjavenie Itana – psa zo zlou povestou, sklonmi napádať a hrýzť všetko, čo sa mu nepozdávalo – nerozhádzalo, bol Matej. Pes

na stanici bez zaváhania nasadol do prvej sedačky. S netrpezlivosťou čakal na jej odštartovanie. Zvykol tak so svojím pánom ísť na Lukovú. Pes zrejme ušiel a momentálne si urobil samostatnú vychádzku, na ktorej zopakoval zautomatizovaný návyk.

Výťahár okamžite odhadol situáciu. Psa pokojne uchopil za obojek a rázne vyviedol pred vchod. Vonku ho hlasným príkazom zahnal domov. On bol jediný zamestnanec, ktorý sa zurvalca nebál, a dokázal mu poručiť. Itan ho obdivuhodne rešpektoval.

Glózovou slabinou bolo jedlo. Stále sa potreboval kŕmiť, všetko mu chutilo. Kamaráti si ho doberali:

„Počuj, Maťo, ty máš asi zlé spaľovanie, alebo máš deravý žalúdok.“ Jeho večný hlad sa dal vysvetliť stálym pohybom a telesnými rozmermi. Proporciami úctyhodné telo si k náhrade spotrebovanej energie a dopĺňaniu stavebných látok vyžadovalo sústavný príjem kalórií.

Býval a stravoval sa so svojím kolegom Romanom. Ubytovanie mali celkom slušné. Správa lanových dráh slobodných zamestnancov ubytovala v drevených chatkách, postavených neďaleko budovy údolnej stanice. V jednej z nich mali obaja pridelenú útulnú izbičku s dvoma posteľami a jednoduchým nábytkom.

Varili si všelijako, najčastejšie nijako, a s tým, čo mali, sa kamarátsky podelili. Väčšinou niečo navaril Matej, viac odkázaný na stravu.

Roman sa rád zameriaval na dievčatá. Aby mal viac súkromia, voľnejšie pole pôsobnosti, kamarát mu veľkoryso poskytol priestor v ich spoločnom príbytku. Vtedy si dlhšie posedel v bare, alebo odišiel domov – akože niečo porobiť, pozrieť rodičov.

Podobná situácia sa vyskytla v polovici týždňa, keď sa Romanovi podarilo získať návštevu peknej rekreatky.

Mladá kultivovaná dáma s intelektuálnymi sklonmi krátku rekreáciu v horskom prostredí prežívala veľmi romanticky. Každý, aj všedný zážitok, znamenal pre ňu hlboké dojatie, radosť a nadšené vzrušenie.

Veľa si sľubovala aj od známosti s novým, celkovo atraktívnym priateľom. Ten po viacnásobnom stretnutí navrhol na stredu slečne najskôr posedenie v kaviarni, po nej návštevu v chatke.

Aby bola slečna povoľnejšia, Roman v podniku zahrál granda. Najskôr objednal na zahryznutie pikantnú podnikovú špecialitu s pečeným

mäsom a klobásou. Potom prišlo na rad niekoľko pohárikov rumu, fľaša červeného vína. Deva sa spočiatku zdráhala, neskôr sa uvoľnila, dostala sa do príjemnej nálady – začala pospevovať árie, prednášať verše a citovať aforizmy. Bez okolkov prijala návrh na prechádzku a obhliadku izbičky svojho Rómea.

Cestu k chatke, aj keď sa dievčina trochu potkýnala, spoločne obstojne zvládli. V izbe Roman rozsvietil tlmenú lampu a milú spoločníčku usadil na peľasť postele. Spriaznené duše si začali hrkútať, túliť sa viac k sebe. Ich zábava by sa bola iste dostala až do finále, keby slečne nezačalo byť nevoľno. V neskorom čase skonzumované výdatné občerstvenie s alkoholom, nával zážitkov a vzrušenie zapríčinili krehkej dievčine žalúdočné ťažkosti. Začalo sa jej čkať, napínať ju na zvracanie. Nevoľnosť sa stupňovala točením hlavy, pred očami sa jej vytváralo ešte väčšie prítmie, ako bolo v miestnosti. Jej počiatočná eufória sa zmenila na prežívanie bolesti, strachu a depresie.

Doma vychovaná, vedená k precíznej hygiene, prežívala úzkostlivú obavu z možnosti znečistenia interiéru izby. Slabým hláskom poprosila:

„Romi, rýchlo! Prosím, daj mi nejakú misku!“ Domáci pán chcel snaživo situáciu zachraňovať. Krehkú krásku všemožne ošetroval, povzbudzoval k prekonaniu slabosti. Na jej prosbu schmatol z regála hliníkovú šálku, prvú misku, ktorá mu padla do ruky.

Nevoľnosť sa slečne ešte viac stupňovala. V kresle skrútená do kľbka vzlykala, stonala a jajkala. K úľave došlo po vyprázdnení žalúdka do prichystanej misky, ktorú si krčovite pridržiavala najtesnejšie pri ústach.

Po krátkej chvíli spamätávania sa slečna rozhodla pre návrat do hotela. Cestu, aj krátke zdržanie pred vchodom hotela, venovali nežnému lúčeniu.

Romanov obetavý druh zatiaľ poobchádzal všetky domáce krčmy. Necítil sa celkom vo svojej koži. Jednak tárať sa v tme nocou, v zlom počasí medzi chatami po neschodných chodníkoch. Tiež suchoty v peňaženke mu momentálne kazili vynútený, nečakaný flám.

Ísť domov uprostred týždňa nemalo význam. Riadne po polnoci, hladný, otrávený, rozhodol sa ísť poobzerať k svojmu bývaniu.

Mal šťastie, v izbe svietilo tlmené svetielko, čo mohlo znamenať, že sa tam nespí. Po nesmelom zaklopaní na dvere sa nikto neozval. Obozretne,

potichu dvere otvoril, vkročil dnu. Vnútri nikoho nebolo. Uspokojene si vydýchol, pomaly sa vyzliekal. Vrchné šatstvo uložil na voľné kreslo.

Hneď chcel ísť spať, len ho trápil hlad. Poobhliadol sa po poličke, či by sa narýchlo niekde nenašlo niečo pod zub. A naozaj! V spodnej poličke zbadal svoj nenahraditeľný ešus, miskú, na univerzálne používanie. Keď v nej zbadal akési jedlo, ktoré sa podobalo gulášovej polievke, ostal celkom paf! V hlave mu prebehla myšlienka:

„Žeby sa Dušan prekonal a niečo navaril?“ Dlhú chvíľu neváhal, ani si to neprihrieval, bola to ešte trochu vlašné. S patričným apetítom obsah vychlípal do poslednej kvapky, miskú dočista povytieral kôrkou chleba.

Chuť jedla zdala sa mu akási neznáma, podivná. Nakoniec – aký kulinársky zázrak mohol čakať od Romana? Ostatne, keď bol vyhľadovaný, konzumoval akékoľvek jedlo a jeho vôňu, chuť vnímal len okrajovo. Misku po jedle odložil medzi riady na umytie, rýchlo dokončil vyzliekanie, zaliezol do postele a usnul spánkom spravodlivého človeka.

Ráno sa zobudili spolu s Romanom, ktorý sa medzičasom stihol vrátiť trochu si zdiemnuť. Pri spoločných, improvizovaných raňajkách, sukníčkar trochu namrzene, trochu s humorom porozprával o svojej epizóde. Pýtal sa tiež na obsah misky, ktorý sám nestačil upratať.

Ohromený Matej vybehol pred chatu! Zohnutý na dva konce, niekoľko ráz ho naplo, potom si z plných úst odplul a bez reči sa pobral do roboty.

Od tých čias všetko podobné gulášovej polievke odmietal, nezjedol to ani v najväčšej tvrdzi.

Hoci výťahár nebol vodcovský typ, jemu vlastná všímavosť, činnosť a ochota ho vťahovali do prípadov a situácií, ktoré mu ani vždy nesedeli. Komunita, v ktorej žil, pracoval a zabával sa, stále trpela nedostatkom peňazí. Keď si chlapi chceli poctivou cestou prilepšiť, zapájali sa do najrozličnejších podnikov. Atraktívne a najvýhodnejšie bolo nosičstvo na Chatu pod Ďumbierom.

Chatár Fajka ich pomoc vítal, veľmi sa mu hodila – nemusel zďaleka zháňať cudzích ľudí, mohol sa spoľahnúť na svojich priateľov. S nimi sa popri práci vyskytla aj zábava, vždy nejaký zaujímavý zážitok.

Do vynášiek sa s obľubou zapájaj aj Glózo. Keď začiatkom zimy kvôli predzásobeniu na sezónu chatár organizoval veľkú nosičskú výpravu, ani teraz svoju účasť neodmietol.

Vynášky nákladov sa dali uskutočniť dvomi smermi. V horších podmienkach počas zlého počasia si nosiči náklad prevzali v Trangošskej chate. Ďalej postupovali rovnomennou dolinou, okolo Halašovej jamy do cieľovej chaty. Trasa zdola vedie lesom, ktorý dobre chráni pred vetrom, je príjemnejšia aj v prípade dažďa alebo snehovej víchrice. Za dobrého počasia dobrých snehových podmienok je výhodnejšia druhá alternatíva – lanovkou sa vyviešť s nákladom na Chopok ku Kamennej chate, stadiaľ hrebeňovkou pokračovať do Širokého sedla. Zo sedla chodník pokračuje mierne klesajúcim traverzom po južnom svahu Ďumbiera priamo k chate.

Začiatkom novembra sa k vynáške zhromaždila skupina jedenástich nosičov. V rôznorodej partii prevládali lanovkári. Ostatok tvorilo pár členov Horskej služby, privolaní kamaráti z blízkych horehronských dedín – Mýta a Bystrej. Posledný sa prihasil meteorológ Ervín. Práve mal po zmene voľno, tak to chcel skúsiť.

V skupine sa stretli starí horskí vlci, ktorí nosenie vykonávali permanentne, ale pribudli aj nováčikovia, pre ktorých znamenala spoločná účasť na vynáške školu, dobrodružstvo. Spolu sa dohodli pre druhú trasu – po hrebeni.

V Kamennej chate pod Chopkom si nosiči kopy tovaru rozdelili, uložili na nosítka a do ruksakov. Náklady pozostávali z rôzneho tovaru, najmä potravín. Balíčky cukru, múky, zeleniny, konzervy, fľaše s liehovinami, rôzny sortiment hygienických a drogistických prípravkov.

Glózovi prideliť fľaše s pálenkou. Starostlivo ich poukladal do staršieho, dosť opotrebovaného ruksaku. Zmestilo sa mu doň dvadsaťštyri fliaš. Náklad ešte spolu s pridanými nevyhnutnými vecami vážil cez päťdesiat kíl krehkého tovaru. Záťaž mu vyhovovala – ani veľa, ani málo. Jeho druhovia si volili rôznu záťaž. Väčšinou medzi tridsiatimi – štyridsiatimi kilogramami podľa fyzickej zdatnosti, a ako sa kto momentálne cítil a čo niesol.

Odchod z Kamennej chaty prebiehal dosť chaoticky. Po pár sto metroch postupu sa skupina skonsolidovala. Nosiči sa zomkli do skupiny, voľným, rovnomerným krokom napredovali po chodníku do Širokého sedla. Chodník miestami viedol po hrebeni, raz stúpala, raz klesal, s blatovými, šmykľavými úsekmi, miestami aj so snehom a ľadom. Chôdza s nákladom vyčerpávala, vyžadovala si stálu sústredenosť, opatrnosť.

Podľa zdatnosti nosičov sa skupina počas postupu roztrhala. Slabšiemu, dengľavejšiemu Ervínovi, s tridsať kilovým nákladom múky, nosenie spôsobovalo viac ťažkostí ako ostatným. Snažil sa stále držať v spoločnosti svojho veľkého kamaráta. Hoci žmýkal sily až do poslednej kvapky, v pochode zaostával.

Na poslednom úseku trasy, traverze po strmom boku Ďumbiera, hučali v žlaboch prúdy zľadovatenej vody. Už neďaleko chaty pri prechode posledného z nich sa Ervín pošmykol. Tečúca voda mu ešte silnejšie šmykla nohy a on sa v celej paráde s nákladom zrútil pod chodník. Prúd riavy ho ešte pár metrov strhol nižšie, až sa zastavil na vyčnievajúcom balvane. Oboma rukami sa na skale krčovite zavesil, zúfalým krikom volal o ratu!

Volanie najskôr doľahlo k Matejovi. Letkom zložil v behu batoh na kraj chodníka a ponáhlal sa nešťastníka ratovať. Po vytiahnutí prestrašeného, zmoknutého nosiča na chodník ho prívetivo povzbudzoval:

„Chlapče, veď si sa nám tu skoro utopil!“ Trochu ho poutieral, vyžmýkal šaty a zameral pozornosť na náklad. Z premočeného batoha meteorológa tieklo riedke cesto, na ktoré sa premenila múka zmiešaná z vodou.

„No, čo už s tou kašou? Fajka z toho nič nenapečie,“ znova prehovoril Glózo a celý náklad vykudol pod chodník. Biela farba cesta splynula s farbou snehu a zamrznutej vody. Upratovanie a horekovanie nešťastného nosiča zrazu prerušil štrngot, rinčanie a rachot. Obaja dupkom znehyneli – ostali ako solné stĺpy. Glózov ruksak sa prevrátil z chodníka na strmý svah, po mokrom ľadovom povrchu sa začal šmýkať nadol. Stále naberal väčšiu rýchlosť a narážal od jedného balvana na druhý. Fľaše sa rozbíjali, pálenka tiekla.

Maťo, ako mal dlhé nohy, tak skákal dlhé skoky za batohom. Nižšie, po pätnástich – dvadsiatich metroch ho dostihol. Nič nezachránil. Obsah ruksaku sa zmenil na mokré sklenené črepy. Nebolo ani čo dopiť, všetko stihlo vytiect!

To bolo veľa aj na stoika Mateja! Párkrát ťažko zakliat, až to zatriaslo aj Ďumbierom.

Prví nosiči už došli do chaty. Ostatní, čo dvoch nešťastníkov dostihli, spoločne bez rečí postupovali do cieľa. Niektorí ešte aj uvažovali vrátiť sa naspäť k vyliatej pálenke. Nabrať rumom namoknutého snehu a as-

poň trochu okúsiť jeho chuť, znížiť škodu. Nikto však iluzórny nápad neuskutočnil.

Po zložení nákladu si posadali k oddychu. Na chlapov doľahla tieseň, pochmúrna nálada. Chatár bez objednávky servíroval teplý čaj s rumom. Slastné popíjanie dobrého nápoja a praskot ohňa vo veľkom kozube začali zaháňať nevôľu. Pomaly sa rozpriadli zhodnocujúce úvahy, ktoré postupne nadobudli veselší, optimistickejší tón. Nosiči sa svorne dohodli, že celú vynášku obetujú na úhradu škody smoliarov.

Maťa to potešilo dvojnásobne. Jednak to zahnilo finančné ohrozenie a predovšetkým prijal riešenie ako akt ozajstného priateľstva.

Z návalu vďaky a radosti silným hlasom poručil rundu rumu. Ostatní neostali v hanbe. Do poradia sa priam natískali, opakovania sa točili dookola – jedna báseň. Na úhradu nikto z nich nemal ani korunu. Tak to šlo na sekeru, skôr tesársky sochor.

Pár ich vyšlo von vyvetrať sa. Keď zistili, že pre pokročilú noc bez mesiaca a bez hviezd by zostup dolu žlabom znamenal ohrozenie aj možné polámanie väzov, zostali na noc v chate. S chatárom sa dohodli splátku dlhu odrobiť. Opäť vynáškou.

Po brieždení ich chatár zobudil. Každému navážil náklad k zneseniu – smeti, odpad, fľaše, prázdne plynové bomby – nie bohvieaký honosný nálad. Nosičom so sekerou aj to bolo výhodné.

Pod chatou v preliačinách sa nachádzal starý, naviaty sneh. Glózo znášal dolu prázdnu bombu. Do ruksaku sa mu nespratala, tak ju len tak za rukoväť ťahal po zemi. V žlabe na snehu sa na ňu obkročmo posadil a letel ani vystrelená raketa. Keď z nej spadol, snažil sa pád usmerniť v spádnicu žlabu, ktorý je hladký, bez skalných výčnelkov. Bomba v Halašovej jame vyletela do vzduchu a po dopade sa rútila ďalej. Zastala až v doline medzi stromami. Tam ju Maťa zobral a zanesol do chaty na Trangoške. Po odovzdaní nákladu sa tešil dvojnásobne – raz zo vzrušujúceho zážitku z jazdy, druhý raz z odpočtu prvej splátky za znesený kovový náklad.

Poslednú fázu akcie neabsolvoval len meteorológ. Necítil sa fit, poseďoval pri kozube, tackal sa po chate. Kolegovi po výťahárovi poslal správu, že ho v službe vystrieda na ďalší deň. Musel si liečiť telo aj dušu.



LAVÍNA - HORSKÝ ŽIVEL

Prežil som v lavíne

- príbeh jedenásty -

Lavína – horský živel, ktorý mnohokrát v horách spôsobuje škody a tragédie. Je to impozantný, dynamický prírodný jav jednorazového zosunu snehu po svahu, ktorý v sprievode zjavného chvenia prilahlého okolia (prípadne budov), snehového oblaku a mohutného hukotu všetko zavalí hromadou snehu. Človek z bezpečného miesta prežíva pád lavíny so vzrušením a napätím, pocitmi obdivu spojeného so strachom a rešpektom. Oveľa viac adrenalinových pocitov má však človek zasiahnutý a zavalený prúdom lavíny.

Najdôležitejším faktorom pre záchranu zasypaných snehovou lavínou je čas. Lavínami zasiahnuté osoby majú aj dnes v čase vyspelej modernej techniky len malú nádej na zachovanie života. Podľa praktických skúseností a dlhodobých štatistík v priemere z každých štyroch zasiahnutých je jeden okamžite na mieste mŕtvy a len jeden ostane na povrchu bez zranenia. Našťastie aj na Slovensku je veľa prípadov, kedy sa podarilo vytrhnúť z pazúrov lavín ich úlovky. Spomienky a zážitky zachránených spod snehu sú zaujímavým, poučným rozprávaním.

Predpoludním 16. januára 1968 došlo na južnom svahu Kubínskej hole, v horstve Oravská Magura k lavínovej tragédii. Jej obeťami sa stali poslucháči Vysokej školy technickej z Brna. Lavína strhla celkom 53 lyžiarov, ktorí na svahu v blízkosti chaty vykonávali praktický výcvik po družstvách. Z tohto počtu bolo pri nešťastí šesť osôb usmrtených, desiaty vyviazli z ťažkými úrazmi a tri osoby ostali ľahko zranené. Ostatní vyviazli bez zranenia alebo len s menšími úrazmi. Medzi postihnutými bola aj trojročná dcérka chatára.

Podľa svedectva chatárky Dagmar Nemcovej, ktorá sa v kritickom momente pozerala cez okno na dcérku a svah s lyžiarimi, došlo v jednom okamihu k vlnitému zvrásneniu snehovej pokrývky na celom svahu. Neskôr sa to premenilo na mohutnú riavu snehu, ktorá postupne kosila členov družstiev rozostavených po svahu. Všetkých päťdesiat tri osôb bolo v jednom momente strhnutých a zavalených snehom. Na pár sekúnd nastalo úplné ticho. Až potom sa začali vyhrabávať osoby.

Boli to šťastlivci, ktorí sa po páde lavíny nachádzali buď na povrchu nánosu, alebo tesne pod ním a ostali bez vážnejších zranení.

Po prvom spamätaní sa vyslobodených a zdravých osôb začali záchranné práce. Zapojili sa do nich všetci schopní pohybu. Vedúci lyžiarskeho výcviku zorganizoval privolanie pomoci zložiek Horskej služby, vojska a polície. Postupne, v priebehu krátkeho času boli z lavíny vytiahnutí všetci živí a päť obetí. Chýbal už len jeden lyžiar. Toho na druhý deň našiel lavínový pes mŕtveho.

Na objasnenie a analýzu veľkého nešťastia prebehli rozsiahle prieskumy a vyšetrovania. Vo výpovediach boli zahrnuté aj svedectvá viacerých šťastlivcov, ktorí boli na rôzne dlhú dobu uväznení pod povrchom snehového nánosu. Jeden z nich, Milan Poláček, študent 3. ročníka svoj zážitok popísal nasledovne:

„Na lyžiarsky výcvikový kurz pre poslucháčov 1. ročníka som bol vybraný ako inštruktor. Celkovo nás s frekventantmi, inštruktormi, vedúcim a lekárom na Kubínsku chatu prišlo 57. V nešťastný deň sme nastúpili k dennému programu výcviku lyžovania asi okolo deviatej hodiny dopoludnia. Metodický výcvik prebiehal v piatich družstvách rozdelených podľa výkonnosti lyžiarov. Naše družstvo malo pridelený priestor v strede svahu. V blízkosti vleku, nad a pod nami cvičili ostatné štyri družstvá. Počasie bolo v tento deň nepríjemné. Ja som bol inštruktorom 2. družstva a počas výcviku približne o pol jedenástej som asi zo vzdialenosti desiatich metrov spozoroval, že pomedzi stromy sa na nás valí snehový oblak. Nestačil som ani zakričať a prúd lavíny ma strhol na zem, ako aj ostatných členov môjho družstva v počte 9 chlapcov a jedno dievča. Prúd nás vliekol a odsunul asi 150 metrov dolu. Pritom nás gúľalo, bilo o stromy a zavaloval nás sneh. Myslím, že som sa spod snehu vyslobodil sám medzi prvými, nakoľko som v okolí zazrel len vedúceho pána Hrazdíru a inštruktora 3. družstva. Ináč bolo všetko zavalené snehom. Z budovy vybehol chatár. Najskôr sme pomáhali jemu pri hľadaní a oslobodzovaní trojročného dievčatka a potom sme postupne poskytovali pomoc ostatným poslucháčom až do príchodu vojakov, bezpečnosti a Horskej služby. Z môjho družstva nebol nikto usmrtený. Len ranení s menšími a väčšími úrazmi. Po prestávke a spamätaní sme pokračovali a pomáhali hľadať ostatných, ktorí ešte neboli nájdení a vyslobodení. Nakoniec z uvedeného počtu bolo šesť nezvestných. Do večerných hodín

sme našli päť tiel. Všetci nájdení boli už mŕtvi. Iba jediný, ktorý bol nájdený prvý spomedzi nezvestných, ešte dýchal. No hneď po prenesení do chaty zomrel. Posledného našli na druhý deň ráno.“

Po skončení hľadania a záchranných prác sa všetci zúčastnení zhromaždili v hale chaty. Pohľady prítomných, nálada a vzhľad väčšiny boli žalostné. Následky úrazov, útrapy, nešťastie a straty blízkych priateľov ich zdrvili. Tragický prípad vyvolal veľkú odozvu v radoch verejnosti, v médiách a administratíve nášho štátu. Uzavretie prípadu sa skončilo viacerými súdnymi pojednávaniami. Priama vina nebola prisúdená nikomu, čo aj zodpovedá pravde. Pre objektívne príčiny – nepriaznivé počasie, pre zával snehu takmer nedostupnosť k chate, naše vtedajšie vedomosti o lavínach, znalosti lavínovej prevencie a podmienky záchrany – prípad ani ináč nemohol skončiť. Iste s tým súhlasia aj sami postihnutí, ktorým otrasné zážitky z Kubínskej hole ostali na celý život, a z ktorých je ešte dnes väčšina pri živote.



ZVIERATÁ

Maco smetiar

- príbeh šestnásty -

V malej horskej osade pokladali manželský pár Vendinovcov za dobrú rodinu. Vládla v nej Julka, počerná menšia osoba, milá, dobrotivá a nesmierne dôverčivá. Jej muž Karol – mohutný chlapisko, tiež dobráčisko od kosti, ktorý sa vyznačoval najmä zmyslom pre humor.

Ako to u chlapov už býva, občas ho bavilo sa potúlať a zísť do partie medzi kamarátov. Po jednom malom zatúlení sa lesnou cestou vracal domov. Bývali na kraji hory v malej bytovke. Už sa začalo zmrákať, keď obchádzal murovanú chatku. Z drevárne pristavenej k stene chaty sa ozval silný rachot. Zrazu sa rozleteli dvierka. Zjavil sa v nich maco – smetiar a hneď poďho hore briežkom do hory. „Potvora,“ pomyslel si preľaknutý chlap. S obavou pridol do kroku. Lesnú cestu vystriedala asfaltka. K sídlisku bolo zopár sto metrov, medzi stromami už bolo badať rozsvietené svetlá bufetu, kde bolo útulne. Karol sa upokojil, ale čoraz zreteľnejšie začal za chrptom počuť súvislé klopkanie na asfalt. Keď sa pravidelný zvuk klop-klop zosilňoval, zastal a otočil sa. V diaľke na ceste spozoroval siluetu zvieraťa, ktoré sa tiež zastavilo.

„No hybaj!“ Teraz už hundrajúc prejavil svoj názor na vec a rapídne zvýšil rýchlosť kroku dolu cestou. Podobne sa zrýchlil aj zastrášujúci zvuk, ktorý bol každým momentom hlasnejší. Zvuky zapríčinilo klopanie pazúrov pri chôdzi medveďa po ceste, čo si aj Karol už stihol uvedomiť a rýchlou chôdzou sa snažil dosiahnuť okraj osady.

Čím rýchlejšie bežal, tým rýchlejší a silnejší bol aj rytmus klopkania. Karola sa zmocňoval strach. Zastal, obzrel sa. Zviera sa tiež zastavilo a jeho oči mu v svetle pouličnej lampy jasne svetielkovali. Od chlapa bolo už iba pár metrov.

„Ideš ho!“ s hrôzou zareval Karol.

Najrýchlejším behom, akého bol schopný, pokračoval v pokuse uniknúť. Po krátkom šprinte sa na mokrom asfalte pošmykol, padol ani podťatý a ostal ležať na okraji priekopy. Keď sa rozhladol, uvidel nad sebou stáť medveďa, ktorý sa mu pozeral priamo do tváre. V snahe uniknúť šelme a zdvihnúť sa na nohy, začal sa po krajnici kotúľať, plaziť a prevracať. Na ostrých skalách si poškriabal ruky, potrhla šatstvo a celý sa zablatil.

Medveď pritom išiel kúsok za ním. Nejavil však znaky zúrivosti alebo snahu napadnúť votrelca. Viac sa zdalo, že sa zabáva. Postavil sa na zadné nohy a pozoroval smiešne vyzádzanie človeka.

Karol už ani nevnímal, čo koná. Pri kotúľaní náhodou nahmatal skalú veľkú ako hrudka syra. Ihneď ju uchoпил, rýchle vstal a plnou silou ju šmaril do medveďa. Trafil ho pod okom, nabok do ňufáka. Len to tak zgeblo! Iste ho to veľmi prekvapilo a zaboľelo. Zviera hlasno zrúкло, spustilo sa na štyri. Potom sa plavným odskokom prenieslo ponad priekopu a zmizlo v hustom malinčí.

Karolovi odľahlo. Začal sa spamätávať, pomaly šiel dolu k sídlisku. Pred dverami bufetu nezaváhal. Otvoril a vstúpil. V miestnosti hneď prestal šum a hovor. Prvý k nemu priskočil sused:

„Karol, čo sa ti stalo? Kde si sa zrútil?“ Ihneď mu podával pohárik rumu.

„Medveď,“ povedal nešťastník.

Triasol sa ani lístie osiky, pričom chvejúcimi sa rukami uchoпил pohár s pálenkou. Z poldecáka sa alkohol rozlieval na podlahu. Kým si pálenku priložil k ústam, pohárik bol už skoro prázdny. Po vypití zvyšku mu niekto zo zhluku zvedavcov podal ďalší pohár. Tentoraz ho uchoпил už pevnejším hmatom a bez rozliatia na dúšok vylial do úst. Posadil sa na voľnú stoličku. Postupne, spolu s konzumovaním poldecákov rumu, im príhodu porozprával. Všetci ho obdivovali:

„Však ty si sa znovu narodil,“ tešili sa.

Medzičasom si Karol stihol umyť ruky, ako-tak sa obriadil a sa pobral domov. Na chodbe bytovky nesvietilo svetlo. Aby sa nenamáhal po tme s tražením kľúča, energicky zacengal.

Julka ho už čakala. Okamžite priskočila k dverám a rázne ich otvorila. Prúd svetla jej osvietil zúboženého, dodriapaného, skrvaveného a zabláteného chlapa. Svojím citlivým nosom začuchala pálenku.

„Karol, ty si pil!“ spustila káravo na svojho muža, „a ešte si sa aj bill!“ už so zlosťou pokračovala Julka.

Toto muž nečakal. Sotva sa zmohol na slovo:

„To medveď!“

„Tak toto ti neverím, poznám tvojich medveďov!“ vykrikla napálená žena.

Napriahnutou rukou mu vyťala facku, len to tak pleslo na celé schodisko. Trafila dosť nešťastne, cez oko. Potom ho vtiahla do bytu, poľutovala, obriadila, nakrmila a uložila do postele.

Na druhý deň ráno sa Karol v zrkadle nemohol spoznať. Tvár a ruky mal poškriabané, oko napuchnuté s modrým monoklom. Celý deň sa cítil ubitý, nešťastný. Podvečer sa rozhodol, že znovu zájde medzi priateľov do bufetu. Opäť bol hviezdou večera. Všetci mu vyslovovali obdiv a lútosť, ako ho ten maco – smetiar doriadil. Aby si zachoval dôstojnosť, ani brvou nenaznačil Julkin podiel.

Doslov

V devätnástich poviedkach nájde čitateľ informácie, môže sa pobaviť na životných príbehoch ľudí v horskom prostredí a oboznámiť sa so životom lesných zvierat a s prejavmi nebezpečných prírodných živlov. Všetky prípady sú autentické. Z dôvodov výhrad sú málo pozmenené mená hrdinov aj názvy miest.

Text sa člení na tri časti. V prvej sú uvedené príbehy svojráznych osôb. Ich životné osudy a vlastné povahové rysy ich podmienili prispôbiť sa vývoju nových hospodárskych a životných podmienok.

V druhej časti uvádzam pocity, dojmy a psychologické následky zážitkov ľudí postihnutých zásahom horských živlov.

Tretia časť sa zaoberá tragickými a škodlivými činmi nebezpečnej zveri a rozhodnutiami ľudí v nepredvídateľných situáciách. Tiež sú tu zábavné príbehy ľudí a zvierat.

Texty sú napísané stručným a jednoduchým štýlom bez zveličovania a nadmernej dramatizácie.

Bude mi potešením, keď sa čitateľ pobaví a obohatí svoje poznatky.

Ladislav MILAN
autor

NOVODOBÍ HORALI - Skutočné príbehy

Vydal a graficky upravil: **ČADRA**, www.lacna-tlac.sk, Kežmarok 2016

Text: Ing. Ladislav MILAN

Obálka: Mgr. Peter OLEKŠÁK

Ilustrácie: Mgr. art. Jozef ČESLA

Editor: Jaroslav ŠLEBODA

Jazyková úprava: Mgr. Zuzana PAVLISOVÁ, PhD.

ISBN: 978-80-89426-41-6

ISBN: 978-80-69090-00-2 PDF

ISBN: 978-80-69090-01-9 EPUB

ISBN: 978-80-69090-02-6 MOBI



Najlepšie príbehy píše sám život. Atrament vo farbách horskej prírody je priam predurčený pre vykreslenie skutočných osudov ľudí. Prinášame vám ich vo forme oddychového čítania.

Devätnásť príbehov autor rozdelil do troch celkov. V prvom sa venuje humorným príhodám z Nízkyh Tatier. V nich sú **ľudské osudy** okorenené romantikou, pochabosťou na „Liptovskom mori“ i vážnymi dôsledkami spôsobenými zlodejom lyží. A nie len to. Oboznámite sa s fascinujúcimi svedectvami návštevníkov aj domácich z Vysokých Tatier. Pútavo podané fakty o ničivom požiari či zrode lyžiarskych pretekov v sebe nesú benefit v ponaučení sa z nedávnej minulosti.

Druhá časť ponúka nevšedný **pohľad na lavíny**. Z týchto príbehov cítiť silu horského živlu zaodetého do snehového pláštá, ktorý neraz ukrýval tragédiu. No i tieto silné príbehy patria k životu a sú daňou za podcenenie či nerešpektovanie rizík horskej prírody.

Tretia časť poteší najmä milovníkov zvierat. Je až neuveriteľné, s akou ľahkosťou sa autorovi podarilo vnieŤ do textu **stretnutia milovníkov hôr s medveďmi**. Samozrejme, že aj pes ako najlepší priateľ človeka má v knihe svoje opodstatnené miesto. A ešte niečo. Dokonca aj malá myš s veľkými očami priniesla inšpiráciu pre zábavný príbeh v závere knihy.

Skutočné príbehy zo života spísal Ladislav MILAN do knižnej podoby na základe prežitých zážitkov v lone prírody. Je zároveň autorom vysoko uznávanej knihy **Lavíny v horstvách Slovenska**.

editor

ISBN: 978-80-89426-41-6



9 788089 426416